

**Hyvät käytännöt – ohjelman
hankesuunnitelma 2005 - 2007**

Ilse Julkunen ja Riitta Haverinen

FinSoc, Stakes

15.11. 2004

Sisällysluettelo

1. Hyvät käytännöt - ohjelman tavoitteet ja tausta	2
1.1 Ohjelman lähtökohdat	
1.2 Tavoitteet	4
1.3. Tehtävät	4
1.4. Hyvät käytännöt prosessina	5
1.5. Lopputulokset ja hyödyt	6
2. Ohjelman toteuttamissuunnitelma	6
2.1. Vaiheet ja tehtävät	6
2.1.1. Tiedon kokoaminen hyvistä käytännöistä	6
2.1.2. Tiedon kokoamisen ja arviointimenetelmien kehittäminen	10
2.1.3. Tiedon ja hyvien käytäntöjen levittäminen ja juurruttaminen	12
2.2 Hankkeen arviointi	12
3. Organisaatio	13
3.1. Ohjelman perusrakenne ja toimijat	13
3.2. Valtakunnallinen rakenne ja tehtävät	13
3.3. Alueellinen rakenne ja tehtävät	14
4. Seuranta	17

1. Hyvät käytännöt- ohjelman tavoitteet ja tausta

1. 1. Hyvät käytännöt - ohjelman lähtökohdat

Sosiaalialan ja sosiaalityön pullonkauloja on kartoitettu sosiaalityön neuvottelukunnan työssä. Kansallisen sosiaalialan kehittämisprojektin selvityshenkilöt antoivat omat ehdotuksensa keväällä 2003. Selvitysten pohjalta annettiin 2.10.2003 valtioneuvoston periaatepäätös sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi (STM, esitteitä 2003:5) ja julkaistiin siihen liittyvä. sosiaalialan kehittämissankkeen toimeenpanosuunnitelma (STM, Monisteita 2003: 20).

Valtioneuvoston periaatepäätös pannaan toimeen sosiaalialan keittämissankkeena, jonka koordinaatiovastuu on sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöillä. Hankkeen alueellinen organisoituminen rakentuu lääninhallitusten ja sosiaalialan osaamiskeskusten yhteistyölle. Kunnilla on keskeinen merkitys hankkeen tavoitteiden toteutumisessa, sillä sosiaalipalveluiden kehittämissvastuu on kunnilla. Hanke toimii kaikilla tasoilla yhteistyössä terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamissankkeen kanssa.

Sosiaalialan toimintaympäristö on muuttunut merkittävästi viime vuosina. Palvelujärjestelmässä on ongelmia työnjako- ja yhteistyökysymyksissä, henkilöstön ammattitaidon ylläpitämisessä ja kehittämisessä sekä palveluiden tehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamisessa. Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan sosiaalipalvelujärjestelmän toimintatapojen on uudistuttava, jotta muuttuvassa tilanteessa kyettään tarjoamaan riittävät sosiaalipalvelut väestölle.

2000-luvun ohjausajattelun keskeisiä haasteita ovat riittävä perusrahoitus palvelutuotantoon, asiakkaan palvelujen saatavuuden turvaaminen sekä järjestelmällisen arvioinnin lisääminen vaikuttavuuden ja tuoksellisuuden parantamisen näkökulmasta. Palvelurakenteen ja toimintojen kehittäminen vaatii sekä palvelujen varmistamista yhteistyössä että työtapojen uudistamista. Palvelujen uudistaminen yksilöllistettyjen palvelutarpeiden tilanteessa vaatii toimivien palvelukokonaisuuksien tuottamista, palvelujen ja hoidon ja hoivan tuottamista sekä seudullisesti että lähiyhteisöissä.

Palvelurakenteen muutos asettaa myös haasteita. Toimivia palvelukokonaisuuksia on sekä tuotettava että arvioitava jatkossa. Arviointia tarvitaan myös lähiyhteisöjen palvelujen, hoidon ja hoivan alalla. Ihmistien elämisen ympäristö, elämän epävarmuus, yksilöllistyminen ja monimutkaisten tilanteiden yhteen kietoutuminen edellyttävät uusia työskentely- ja palvelumuotoja tämän päivän palvelujärjestelmään. Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyyteen, väestön ikääntymiseen, ja lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvin-

vointiin liittyvät ongelmat ovat lisääntyneet. Tämä edellyttää nykyisten palvelurakenteiden ja työkäytäntöjen tarkoituksenmukaisuuden arviointia sekä uudenlaisten työmallien luomista. Hyvät käytännöt - ohjelma on osa hyvinvointipalvelujen modernisoimishanketta. Se liittyy sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanosuunnitelman "henkilöstön saanti, osaaminen ja työolojen kehittäminen" - hankekokonaisuuteen. Se liittyy myös kiinteästi "Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015" - toimenpideohjelman kokonaisuuteen. Hyvinvointipalvelujen rakenteellinen uudistaminen edellyttää seudullista yhteistyötä, sekä kehittämis-, koulutus- ja arviointityön vahvistamista Työtapojen uudistamiseen liittyen työtapoja, toimintarakenteita ja johtamiskäytäntöjä uudistetaan siten, että uudet käyttöön otettavat työmallit ja -menetelmät enenevässä määrin perustuvat tutkittuun ja arvioituun tietoon. Näin hyvät käytännöt - ohjelma liittyy sekä ammatillisen osaamisen kehittämiseen että alan kehittämistoiminnan parantamiseen, jossa otetaan huomioon myös teknologian tarjoamia mahdollisuuksia.

Sosiaalialalla erilaisia toimintoja yhdistää ihmisen kokonaistilanteesta lähtevä toimintaideologia sekä asiakkaan koko elämäntilanteen kohentamiseen pyrkivä työskentelyote kuin pitkälle kehittynyt tieteellinen pohja ja siihen nojaava ammatillis-metodinen kehitys. Sosiaalialan konteksti on kompleksinen. Työmenetelmien kehittämisessä on vallinnut yksilöllisen avun tarpeen kohtaamisen ja räätälöidyn palvelun antamisen paradigma. Muualla kehitettyjä työmenetelmiä on otettu käyttöön vähitellen. Työmenetelmien omaksumisessa on painotettu sosiaalialan erityiskontekstin luonnetta, herkkyyttä asiakkaiden tarpeisiin sekä sovellettavuutta suomalaisiin oloihin. Kuitenkin erityisesti 1990-luvulla on alettu kysyä sitä, millaiseen tietoon ja näyttöön käytetyt työmenetelmät perustuvat ja millaisia tarkoitettuja ja eitärkoitettuja vaikutuksia eri työtavoilla ja menetelmillä on ja voi olla.

Kansainvälisessä keskustelussa on samalla korostettu sosiaalialan ja terveydenhuollon eroja. Ei voida lähteä siitä, että terveydenhuollon mallit sellaisenaan soveltuisivat sosiaalialalle. Yksinkertaisia malleja tai menettelytapoja ei kansainvälisestäikään ole siihen, miten menetelmällisesti tuotetaan sellaista sosiaalialan tietoa, jolla on suora yhteys työn ja työmenetelmien kehittämiseen. Tiedon tuotannossa on siten huomioitava sosiaalialan erityisluonne. Tämä edellyttää mm. tutkimuksen ja käytännön yhteistyön ja vuoropuhelun rakentamista prosesseihin sisälle. On tärkeä ottaa huomioon sosiaalityön perusarvot kuten asiakkaan itsemääräämisoikeus ja asiakkaan osallistuminen päätöksentekoon. Toisaalta, on myös tärkeä ottaa huomioon sosiaalialan alueellinen toimintaympäristö ja selvittää miten palvelujen rakenteet toimivat sekä asiakkaiden tarpeiden mahdolliset muutokset.

Kansainvälisesti on olemassa hyviä malleja erialaisista käytännöistä tuottaa hyviä käytäntöjä. Nämä ovat virinneet erilaisista näyttöön ja tietoon perustuvista ohjelmista (evidence and knowledge-based). Sekä

Iso-Britanniassa (SCIE, Evidence Network, Eppi) että Ruotsissa (IMS) ja Tanskassa (Nordic Campbell) on kokemuksia menetelmistä systematisoida tietoa sekä erilaisista järjestelmistä organisoida systemaattisesti tiedon koostamisen ja kiteyttämisen prosessia. Näitä instituutteja yhdistävä piirre on se, että ne eivät niinkään tee sosiaalisia interventioita ja niiden vaikuttavuutta koskevaa primääritutkimusta, vaan keräävät ja syntetisoivat jo tehtyä tutkimusta sekä mahdollista muuta sosiaalipalveluja ja -työtä koskevaa tietoa systemaattisiksi kirjallisuuskatsauksiksi. Jo olemassa olevaa tietoa keräävät katsaukset ovat tulleet työmuodoksi ehkä osaltaan siksi, että toimintapolitiikkaa ja interventioita arvioivien projektien tuottama tieto tulee usein myöhässä, siis vasta silloin, kun päätöksiä on pitänyt jo tehdä (ks. Koivisto 2004). Koiviston raportissa sosiaalialaa koskevan tiedon keräämisen ja systematisoinnin metodologisia strategioita sekä tuotetun tiedon levittämissstrategioita ja tiedon käyttöönottoa tukevia strategioita on jäsennetty kartoittamalla viiden ulkomaisen sosiaali- ja hyvinvointialan arviointi-instituutin toimintatapoja ja metodologisia orientaatioita. Raportti: *Tiedon kerääminen ja systematisointi sosiaalialalla. Katsaus viiden ulkomaisen arviointi-instituutin strategioihin.* (Juha Koivisto, Stakes), julkaistaan vuoden 2005 alussa.

1.2. Tavoitteet

Hyvät käytännöt -ohjelma tuotetaan sosiaalipalvelujen uudistamiseksi, asiakkaiden saamien palvelujen laadun parantamiseksi sekä ammatillisen osaamisen kehittämiseksi ja alan kehittämistoiminnan parantamiseksi. Hyvät käytännöt -ohjelman tavoitteena on uudistaa sosiaalityötä ja sosiaalipalveluja kokoomalla, arvioimalla ja välittämällä tietoa hyvistä ja vaikuttavista työmenetelmistä ja työkäytännöistä.

Hankkeen tavoitteena on luoda malli toimivalle ja pysyväälle rakenteelle ja näin luoda edellytyksiä sille, että sosiaalipalvelut ja työkäytännöt yhä enenevässä määrin perustuvat tutkittuun tietoon ja koeteltuun näyttöön. Hanke nojautuu kansainvälisiin kokemuksiin siitä, että on tärkeä rakentaa pysyvä järjestelmä, joka kokoaa, analysoi, tiivistää ja välittää systemaattista tietoa, levittää tietoa aktiivisesti ja mahdollisimman laajalle, sekä luoda tukirakenne, joka mahdollistaa parhaan käytettävissä olevan tiedon ja hyvien käytäntöjen hyödyntämisen käytännössä.

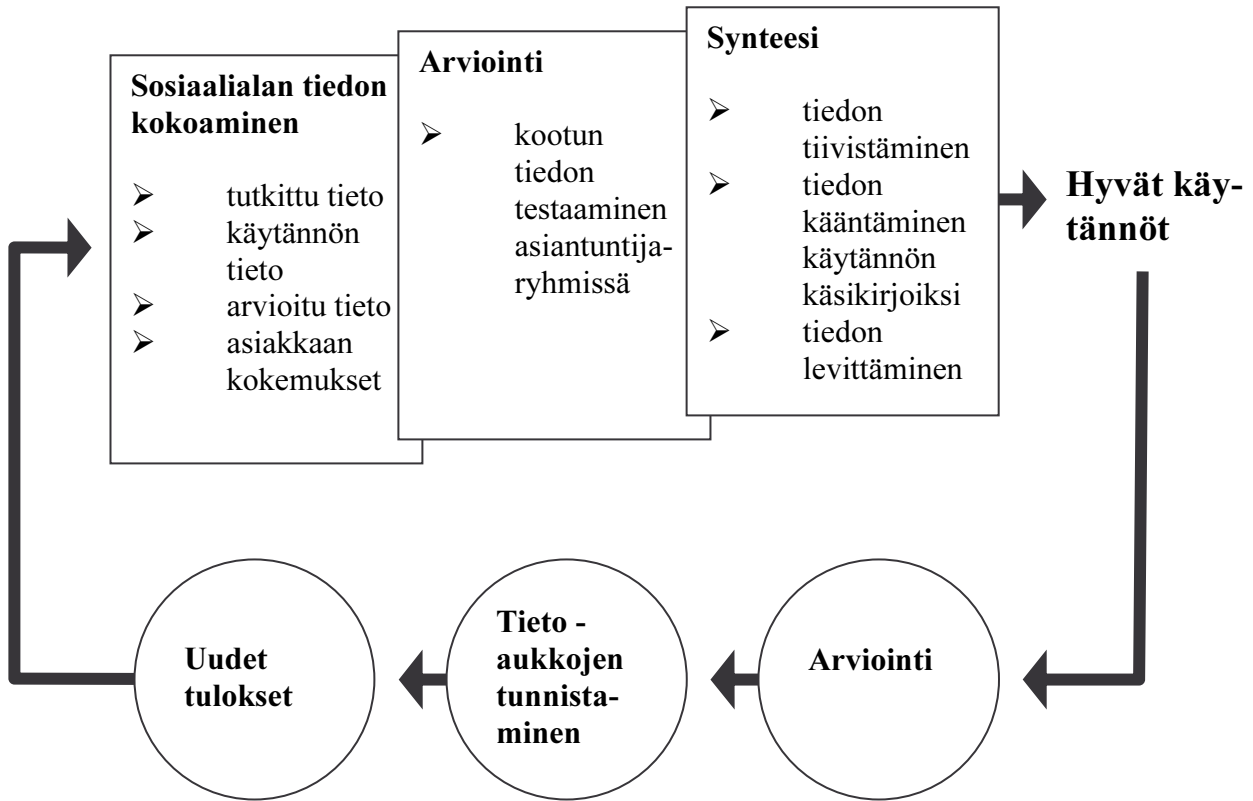
1.3. Tehtävät

Hyvät käytännöt -ohjelman ydintehtävät ovat:

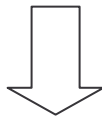
- 1) Koota tutkittua ja koeteltua tietoa sosiaalityöstä ja sosiaalipalveluista
- 2) Tuottaa hyviä käytäntöjä esille tuovia käsikirjoja
- 3) Levittää tietoa monikanavaisesti
- 4) Konsultoida ja edistää hyvien käytäntöjen käyttöönottoa
- 5) Tunnistaa tiedolliset aukot ja edistää uuden tiedon syntymistä

1.4. Hyvät käytännöt prosessina

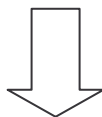
Kuvio 1. Hyvät käytännöt prosessina

Kuviossa (kuvio 1) kuvataan hyvät käytännöt ohjelmaa prosessina. Ensimmäisessä vaiheessa kootaan tutkittua tietoa työmenetelmistä ja työkäytännöistä tietopankkeja hyväksikäyttäen. Käytännön tiedon kartuttamiseksi tehdään joko kyselyjä, ryhmähaastatteluja tai case analysejä käyttäen hyväksi erilaisia hyvien käytäntöjen eristämiseksi kehitettyjä menetelmiä. Tutkimustiedon ja käytännön tiedon täydentäminen asiakkaiden kokemuksilla on tärkeää. Asiakkaiden kokemuksia kootaan monipuolisesti joko tutkimuksista, ryhmähaastatteluin tai case analyseillä.

Toisessa vaiheessa punnitaan koottu tieto asiantuntijaryhmissä, jota käytetään neuvoa ja suosituksia antavana eliminä.

Viimeisessä vaiheessa koottu tieto käännetään käytäntöä tukeviksi käsikirjoiksi. Jotta tieto voisi ohjata sosiaalityötä ja sosiaalipalveluja, se tulee tarjota sosiaalialan ammattilaisten ja kansalaisten saataville ak-

tiivisesti ja ymmärrettävässä muodossa. Koottua tietoa on näin ollen tiivistettävä ja levitettävä aktiivisesti ja monipuolisesti.

1.5 Lopputulokset ja hyöty

Hyvät käytännöt - ohjelman prosessi mahdollistaa sekä nopean tiedon välittämisen (lyhyt sykli), jolloin verkostojen kautta saadaan tietoa toimivista ja lupaavista käytännöistä, että kootun ja analysoidun tiedon välittämisen (pidempi sykli), jolloin koottu tieto on punnittu ja arvioitu käytäntöä tukeviksi käsikirjoiksi. Ohjelmassa otetaan käyttöön joustavasti tietoteknologian tarjoamia mahdollisuuksia luomalla tietopankkeja sosiaalialan tieto- ja osaamislähteistä. Hanke on pioneeri, jota ei ole toteutettu muualla. Se vaatii tukirakenteen ja yhteistyörakenteen luomista, sekä luovien juurruttamisstrategioiden kehittämistä. Lopullisena tavoitteena on luoda pysyviä rakenteita sille että tuotetaan parempia hyvinvointipalveluita sosiaalialalle.

2. Ohjelman toteuttamissuunnitelma

2.1. Vaiheet ja tehtävät

Hyvät käytännöt-hanke koostuu kolmesta osa-alueesta: 1) Tiedon kokoaminen sosiaalialan hyvistä käytännöistä 2) Tiedon kokoamisen ja arvioinnin menetelmien kehittäminen 3) Tiedon levittäminen ja juurruttaminen.

2.1.1. Tiedon kokoaminen hyvistä käytännöistä

Sosiaalialalla on tarve saada koottua ja tiivistettyä tietoa toimivista ja hyvistä työmenetelmistä ja käytännöistä. FinSoc kokoaa tietoa hyvistä käytännöistä joko omien hankkeiden, Stakesin hankkeiden tai verkostojen hankkeiden kautta. Verkostojen ja selvityksien avulla luodaan lisää hyviä käytäntöjä tuottavia hankkeita. Käsikirjojen avulla haetaan tutkimuksen ja käytännön tiedon laajempaa yleistettävyyttä käytännön, johdon ja suunnittelun tueksi. Hyvien käytäntöjen käsikirjojen laatiminen perustuu Hyvät käytännöt prosessiin (kuvio 1) ja edellyttää tutkimuskatsausten ja kokemustiedon analysointia.

Käytäntöä tukevien käsikirjojen on tarkoitus palvella käytännön työntekijöitä sosiaalialalla. Hyvät käytännöt käsikirjoja tullaan tuottamaan seuraavista näkökulmista: työn organisoinnin, työmallien sekä työmenetelmien osalta. Näissä huomioidaan erikseen palvelujen saajat ja erilliset kohderyhmät, jolloin tietoa tullaan tuottamaan eri palveluiden osalta. Painopistealueet vuosien 2005-2007 aikana ovat **1) sosiaalialan henkilöstön osaamisen kehittäminen 2) perheiden palvelumuodot, sekä 3) nuorten palvelumallit**. Painopistealueet liittyvät kiinteästi sosiaalialan kehittämishankkeen

toimeenpanosuunnitelman "henkilöstön saanti, osaaminen ja työolojen kehittäminen" – hankekonaisuuteen sekä "Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015" - toimenpideohjelman kokonaisuuteen. Tiedon kokoaminen ja tiivistäminen rakentuu korkeakoulujen, sosiaalialan osaamiskeskusten, kuntien ja järjestöjen kehittämisprojektien tietotuotannon varaan. Näiden verkostojen kautta on mahdollista saada koottua tietoa sosiaalialan hyvistä käytännöistä. Seuraavassa on lueteltu vain ne hankkeet missä Stakes on mukana.

Painopistealueet:

1) Sosiaalialan henkilöstön osaamisen kehittäminen

Sosiaalitoimistojen hyvät organisointikäytännöt (Katri Vataja ja Ilse Julkunen) 2004

Tietohauilla kartoitetaan sosiaalitoimistojen organisaatiotutkimukset, sekä sosiaalityön kehittämis- ja uudistushankkeet, työnorganisointiuudistukset sekä niihin liittyvät tutkimukset ja arvioinnit. Tutkimuskatsauksessa etsitään hankkeista niitä toimivia mekanismeja, joilla on ollut eniten vaikutusta sosiaalityöntekijöiden työoloihin ja tarkastellaan löytyykö niistä yhteisiä piirteitä. Lisäksi selvityksessä keskitytään sosiaalitoimistojen hyväksi todettujen käytäntöjen paikantamiseen, erityisesti työn organisointiin ja organisaatiouudistuksiin liittyen sekä toimivien, työntekijää motivoivien työtapojen kuvaamiseen. Selvitys koostuu tutkimuskatsauksesta sekä arvioinnista. Ensimmäisessä vaiheessa kartoitetaan tietohauilla Suomessa ja Pohjoismaissa tehdyt sosiaalitoimistojen organisaatiotutkimukset. Lisäksi kartoitetaan sosiaalityön kehittämis- ja uudistushankkeet, työnorganisointiuudistukset sekä niihin liittyvät tutkimukset ja arvioinnit. Toisessa vaiheessa syvennetään tietoa sosiaalitoimiston hyvistä työnorganisointikäytännöistä sosiaalityöntekijöiden antamien kuvausten ja ryhmähaastattelujen avulla. Selvityksen tulokset on koottu FinSocin julkaisuun: *Katri Vataja ja Ilse Julkunen: Sosiaalitoimistojen organisointikäytännöt ja työhyvinvointi – tutkimuskatsaus*.

Sosiaalitoimiston hyvät organisaatiokäytännöt - tutkimusavusteinen kehittämishanke. 2005-2007
(Riitta Seppänen-Järvelä, Katri Vataja, Juha Koivisto)

Sosiaalitoimiston työn hyvät organisointikäytännöt -projekti käynnistyy vuoden 2005 alussa 12 sosiaalitoimiston työyhteisöissä. Hanke toteutetaan Stakesin FinSocissa yhteistyössä alan asiantuntijoiden kanssa. Projektissa kokeillaan erilaisia työyhteisön itsearviointiin perustuvia kehittämismenetelmiä ja -malleja sekä arvioidaan niiden toimivuutta ja vaikuttavuutta. Lähtökohtana on parantaa sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointia ja työelämän laatua kehittämällä työn organisointikäytäntöjä. Hankkeen esiselvitykseksi on Stakesin FinSocissa tehty tutkimuskatsaus "Sosiaalitoimiston työn organisointi ja työhyvinvointi". Projektissa käynnistetään sosiaalitoimistojen työyhteisöissä kehittämistyö, jolla parannetaan sosiaalitoi-

mistojen työntekijöiden työhyvinvointia ja työyhteisöjen edellytyksiä kehittää työkäytäntöjään. Kehittämishankkeen tavoitteena on:

- luoda sosiaalitoimistojen kehittämiseksi hyviä käytäntöjä, joilla tarkoitetaan projekteissa luotuja, kokeiltuja ja arvioituja kehittämismenetelmiä ja -malleja,
- kehittää työyhteisöjen osaamista ja työkäytäntöjä sekä edistää sosiaalitoimiston työntekijöiden työhyvinvointia, sekä
- edistää työyhteisöjen verkostoitumista ja vertaiskehittämistä luomalla rakenteita, jotka mahdollistavat tiedon ja kokemusten vaihdon sekä vertaisoppimisen työyhteisöjen välillä.

Palveluohjauksen hyvät käytännöt –banke (Riitta Haverinen, Kaija Hänninen) 2004

Palveluohjauksen hyvät käytännöt -osio rakentuu aiemman tutkimus- ja kehittämistyön pohjalle, jota on tarpeen jäsentää hyvien käytäntöjen näkökulmasta. Tämä tarkoittaa toimivien käytäntöjen etsimistä, niiden elementtien kiteyttämistä ja koostamista. Vuoden 2004 aikana julkaistaan tutkimuskatsaus palveluohjauksen aiemmista tutkimuksista Vuosina 2005-2007 tuetaan palveluohjauksen laajentumista eri kohderyhmille. Vuodelle 2007 tuotetaan käsikirja palveluohjauksen hyvistä käytännöistä.

2) Perheiden palvelumuodot

Tämän osakokonaisuuden tavoitteena on koota valtakunnallisella tasolla alueellisia kehittämishankkeita, missä ensimmäisessä vaiheessa kehittämishankkeissa saatuja keskeisiä tuloksia on arvioitu ja kootaan niistä lupaavia käytäntöjä. Joidenkin kehittämishankkeiden osalta lupaavia käytäntöjä on myös testattu pilottikunnissa ja arvioitu.

Keskeisiä tietolähteitä ovat alueelliset sosiaalialan osaamiskeskukset ja kehittämissyksiköt, jotka keräävät tietoa alueen kehittämissuunnitelmissa. Stakesin verkostossa on myös käynnissä hankkeita, joissa kehittämishankkeet ovat oleellinen osa tiedonmuodostusta ja missä tavoitteena on saada käytäntöä tukevia oppaita. Esimerkiksi voidaan mainita hankkeita varhaisen puuttumisen osalta, lasten- ja nuorten psykososiaalisten erityispalvelujen seudullinen kehittäminen, lastensuojelun kehittämissuunnitelma, sekä kotiin annettavien palvelujen hyvät käytännöt -hankkeesta

3) Nuorten palvelumallit

Nuorten palvelujen hyvät käytännöt syrjäytymisen ehkäisemisessä (Pekka Karjalainen) 2005 - 2007

Erilaisten valtakunnallisten moniammatillisten yhteistyökokeilujen (kuntouttava työtoiminta, yhteispalvelupisteet, työvoiman palvelukeskukset) sekä kehittämissuunnitelmien myötä on tehty keskustelunavauksia

sosiaalityön rooleista erilaisilla rajapinnoilla. Kokeilujen johtopäätösten valossa on selvää, että sosiaalityöltä odotetaan uudenlaisia avauksia syrjäytymisen ehkäisemisessä. Lisäksi on löydettävä sellaisia liittymiä, jota kautta sosiaalityö voi olla laajemmin osallinen palvelutehtävässään sen sijaan, että se itse marginalisoituu. Tehtävä edellyttää mallien ja hyvien käytäntöjen analyttistä testaamista, meta-arviointeja sekä uudistamisen perustelemista sosiaalipoliittisesti. Hankkeen tavoitteena on eksplikoida nuorten palvelujen aukkoja ja tehdä meta-arviointi uudenlaisten palvelumallien hyvistä käytännöistä.

Vertaileva tutkimus nuorten palveluista syrjäytymisen ehkäisemisessä (Ilse Julkunen) 2005-2006

Kansainvälinen vertaileva tutkimus nuorten palvelujen syrjäytymisen ehkäisyn hyvistä käytännöistä.

Sosiaalialan sosiaaliset innovaatiot ja syrjäytyneet ryhmät (Laaja-alainen hankekokonaisuus) 2005 - 2007

Hankesuunnitelma, missä useat yhteistyöverkostot ovat mukana, laaditaan ensi vuoden puolella.

2.1.2 Tiedon kokoamisen ja arvioinnin menetelmien kehittäminen

Alustava kartoitus sosiaalialan käytetyistä arviointimenetelmistä on osoittanut, että sosiaalipalveluiden arviointitavat vaihtelevat valtakunnallisesti ja ovat monissa kohdin puutteellisia. Tietovajeita on arvioinnin kohdentamisessa, menetelmissä sekä siinä, mihin kysymyksiin arvioinnit voivat vastata (Vataja, Kainulainen, Julkunen 2004). Sosiaalialan ammattilaisten omien työtapojen, työmallien ja työmenetelmien arvioinnin lisääminen on keskeistä Hyvät käytännöt -ohjelman onnistumiselle. Näin ollen on tärkeä kokeilla ja pilotoida sellaisia arviointimalleja, jotka suhteellisen helposti voidaan ottaa sosiaalialan kentän ammattilaisten käyttöön. Hyvien käytäntöjen tukemiseksi tarvitaan kokonaisuudessaan sekä koulutusta ja konsultointia että arviointimenetelmien kehittämistä. Hankkeen aikana kokeillaan ja kehitetään:

- 1) systemaattisen tiedontuotannon menetelmiä, jotka edesauttavat tiedon koontia sosiaalialalla
- 2) hyvien käytäntöjen menetelmiä, jotka edesauttavat lupaavien ja toimivien käytäntöjen arvioimiseen ja yleistämiseen
- 3) arviointimenetelmiä, jotka edesauttavat käytännön tiedon dokumentointia, esimerkiksi itsearvioinnin kautta, sekä arviointimalleja, jotka edesauttavat arvioimaan työmenetelmien toimivuutta ja näin toimivampien työtapojen omaksumisen.

Tiedon kerääminen ja systematisointi sosiaalialalla. (Juha Koivisto) 2004

Kansainvälisesti on olemassa kokemuksia erilaisista käytännöistä tuottaa hyviä käytäntöjä. Nämä ovat virinneet erilaisista näyttöön ja tietoon perustuvista ohjelmista (evidence and knowledge-based). Sekä Iso-Britanniassa (SCIE, Evidence Network, Eppi) että Ruotsissa (IMS) ja Tanskassa (Nordic Campbell)

on kokemuksia menetelmistä systematisoida tietoa sekä erilaisista järjestelmistä organisoida systemaattisesti tiedon koostamisen ja kiteyttämisen prosessia. Tässä hankkeessa jäsennetään sosiaalialan koskevan tiedon keräämistä ja tiedon käyttöönottoa kartoittamalla viiden ulkomaisen arviointi-instituutin strategioita (SCIE, Evidence Network, Eppi, IMS, Nordic Campbell). Raportti julkaistaan vuoden 2005 alussa.

Menetelmälliset käsikirjat

Hankkeen aikana julkaistaan menetelmällisiä käsikirjoja, joiden on tarkoitus palvella käytännön työntekijöitä sosiaalialalla. Käsikirjat julkaistaan FinSocin arviointiraporttisarjassa. Seuraavat menetelmälliset käsikirjat julkaistaan vuoden 2004 aikana:

Hanne Krogstrup: Asiakaslähtöinen arviointi - Bikva malli

Hanne Krogstrup: Kompetenssi- arviointi. Työyhteisön kehittämisen väline

Peter Dahler- Larsen: Vaikuttavuuden arviointi

Tom Sefton, Sarah Byford, David McDaid, John Hills, Martin Knapp: Taloudellinen arviointi sosiaalialalla (Englanninkielinen alkuteos: *Making the most of it: Economic Evaluation in social welfare field.*

Joseph Rowntree Foundation 2002)

Suunnitteilla on lisäksi vertaisarvioinnin käsikirja (Riitta Seppänen-Järvelä) sekä itsearvioinnin käsikirja (Pekka Karjalainen).

Kansainväliset pilotoinnit

Vaikka sosiaalialan työmallit ja menetelmät liittyvät vahvasti toimintaympäristöönsä, kansallista yhteistoimintaa laajempi yhteistoiminta ja yhteistyö alan ulkomaisten huippuosaajien verkostoissa tiivistyy muualla saatujen kokemusten testaamiseksi mm. pilotoimalla muualla toimivia menetelmiä suomalaisessa toimintaympäristössä. Yhteistyöstä on jo nyt ollut selkeästi hyötyä. Pohjoismaisten ja kansainvälisten verkostojen tuottaman tiedon analysointi ja välittäminen suomalaisen sosiaalialan käyttöön on osa Hyvät käytännöt -ohjelmaa. Yhtenä esimerkkinä voidaan mainita asiakaslähtöisen arviointimallin BIKVA-mallin pilotointi ja kokeilu.

Bikva-mallin pilotointi ja kokeilu

(Ilse Julkunen ja Kaija Hänninen)

2004-2005

Tämä osakokonaisuus liittyy uuden ohjausfilosofian keskeisiin haasteisiin, jossa painottuu asiakkaan palveluoikeuksien eli palvelujen saamisen perusteiden vahvistaminen ja selkeyttäminen. Tavoitteena on luoda rakenteita asiakkaiden parempaan osallisuuteen. Arvioinnin uudet suuntaukset näkyvät mm. lisääntyneenä asiakaslähtöisyytenä. Uuden ajattelun mukaan asiakaslähtöisyys tulee toteuttaa siten, että

asiakkaat saavat itse asettaa omat laatukriteerinsä ja tehdä arvionsa niiden mukaan. Osakokonaisuudessa arvioidaan asiakasnäkökulmaa kehittämisen- ja arviointihankkeissa ja mallitetaan osallistavia käytäntöjä yhdessä pilottikuntien kanssa.

Hyvät käytännöt seminaarit

Hyvät käytännöt- hanke järjestää seminaareja ja koulutusta hyvien käytäntöjen prosesseista ja kuvauksista. Vuonna 2005 järjestetään yhteistyössä sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa 2 -3 alueellisia hyviä käytäntöjä seminaareja. Lisäksi hanke järjestää teemapäivän TerveSos 2005 tapahtumassa.

2.1.3. Tiedon ja hyvien käytäntöjen levittäminen ja juurruttaminen

Kansainväliset kokemukset ovat osoittaneet, että sosiaalipalveluiden laatua ja tehokkuutta ei ratkaista ainoastaan levittämällä tietoa sosiaalialan ammattilaisille. Oleellinen osa sosiaalipalveluiden laadun parantamisessa on monipuolinen tuki tiedon ja hyvien käytäntöjen käyttöönottoon. Tämä tapahtuu asiantuntijaverkostojen, koulutuksen, konsultoinnin ja monipuolisten tiedonvälityskanavien avulla.

Hyvät käytännöt - ohjelman tärkeimmät tuotteet ovat:

- 1) tutkimuskatsaukset ja tietopankkilinkit
- 2) käytäntöä tukevat käsikirjat
- 3) menetelmäoppaat oman työn arvioimiseen ja tutkimiseen

Lisäksi verkostojen kautta, kuten Sosiaaliportin, SOSNETin työmenetelmät verkkohankkeen (www.valt.helsinki.fi/sospo/sosweb), ja Campbell verkoston kautta, on mahdollista saada koottua tutkittua tietoa toimivista ja vaikuttavista työmenetelmistä.

Kokonaisuudessaan voidaan Hyvät käytännöt- ohjelmaa kiteyttää kuviolla (liite 1) missä on yhdistettyä hankkeen kolme päälinjausta, sekä sisällöt.

2.2. Hankkeen arviointi

Hyvät käytännöt -ohjelman kehittäminen toteutetaan vuosina 2004 – 2007, mutta tavoitteena on pysyvämpi kehittämisen rakenne. Ohjelma on laadittu jatkuvaksi ja itseään korjaavaksi ohjelmaksi, ei määräaikaiseksi projektiksi. Sen valmistelu ja toteuttaminen on prosessi, jota arvioidaan säännöllisesti. Prosessissa voidaan hahmottaa eri vaiheita, jotka rakentuvat eri osioista.

Ohjelman ensimmäinen vaihe 2004 - 2005

Ohjelman alussa luodaan edellytykset tiedontuotantoon ja osaamisen kehittämiseen. Ohjelmalle luodaan tukirakenne sekä valtakunnallisesti että alueellisesti. Tämän aikana käynnistetään hyviä käytäntöjä tuottavia hankkeita ja kehitetään yhteistyötä eri pilottikuntien avulla.

Ohjelman toinen vaihe 2005 - 2007

Ohjelman toisessa vaiheessa tuotetaan ja välitetään tietoa hyvistä ja lupaavista käytännöistä eri teemojen /painopistealueiden kautta. Toisessa vaiheessa käynnistetään yhteistyötä sisäisen ja ulkoisen verkoston kanssa hyvien käytäntöjen tuottamisessa. Painopistealueina hyvien käytäntöjen tuottamisessa ovat: sosiaalialan henkilöstön osaamisen kehittäminen, perheiden palvelumuodot ja nuorten palvelut. Ohjelman toisessa vaiheessa luodaan valtakunnallinen järjestelmä tiedon levittämiseksi.

Ohjelman kolmas vaihe 2006 - 2007

Hankkeen lopussa on luotu malli pysyväälle järjestelmälle, joka myös korjaa itse itseään. Lopullinen tavoite on näin ollen luoda pysyviä rakenteita sille että tuotetaan parempia hyvinvointipalveluita sosiaalialalle.

3. Organisaatio

3.1. Ohjelman perusrakenne ja toimijat

Hyvinvointipalveluiden uudistaminen edellyttää asiantuntijatyön muuttamista enemmän yhteistyön, rajapintojen ja verkostuneempaan suuntaan. Tässä korostuu erikoistuminen ja erityisalakeskeisyys sekä roolijaon selkeyttäminen eri toimijoiden ja toimintojen välillä. Ohjelmalle on suunniteltu monitoimijainen, verkottunut hankkeiden kokonaisuus. Ohjelman valmistelussa on ollut mukana tutkijoita, käytännön kehittäjiä ja työntekijöitä.

3.2 Valtakunnallinen rakenne ja tehtävät

Hyvät käytännöt - ohjelmalle luodaan pysyvä rakenne tiedon kokoamiselle ja levittämiseksi käytäntöön. FinSocin yhteyteen luodaan järjestelmä, joka kokoaa, arvioi ja välittää tietoa sosiaalipalveluihin soveltuvista hyvistä käytännöistä.

FinSocin ensivaiheen tehtävänä on luoda hankkeelle **tukirakenne** ja perustaa sille neuvoa antavat asiantuntijaryhmät, jossa on edustettuina keskeinen osaaminen sosiaalialan laitoksista, kuten korkeakoulut,

sosiaalialan osaamiskeskukset, lääninhallitukset, seudulliset kehittämissyksiköt, sosiaalialan järjestöt, kunnat ja asiakasjärjestöt. Valtakunnallisella tasolla on perustettu **asiantuntijaryhmä**, jonka tehtävä on seurata ja arvioida ohjelman sisällöllistä suunnittelua ja toteuttamista, arvioida uusien hankkeiden toteuttamiskelpoisuutta sekä toimia oman alueensa yhteyshenkilönä.

Hyvät käytännöt-hanke koostuu kolmesta osa-alueesta: 1) Tiedon kokoaminen sosiaalialan hyvistä käytännöistä 2) Tiedon kokoamisen ja arvioinnin menetelmien kehittäminen 3) Tiedon levittäminen ja juurruttaminen.

FinSocin valtakunnallisena tehtävänä on **tiedon kokoaminen** hyvistä käytännöistä ja **tiedon levittäminen** kaikkien käyttöön käytännön oppaiden, muun julkaisutoiminnan, kirjallisuuskatsausten ja tietopankkien kautta. Tärkein osa hyvien käytäntöjen ohjelmassa on tiedon ja osaamisen levittäminen. Tähän tarkoitukseen luodaan sekä valtakunnallisia että paikallisia verkostoja.

FinSoc **kehittää arvioinnin menetelmällistä osaamista** ja konsultoi alueellisia osaamiskeskuksia ja kehittämissyksiköitä hyvien käytäntöjen menetelmistä sekä arviointimenetelmistä. Tiedon kokoamisen ja arvioinnin menetelmien kehittäminen ja kokeilu tapahtuu yhteistyössä sosiaalialan osaamiskeskusten, alueellisten seutukehittäjien sekä kuntien kanssa.

3.3 Alueellinen rakenne ja tehtävät

Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat edustettuna Hyvät käytännöt-ohjelman asiantuntijaryhmässä ja toimivat näin alueensa yhteyshenkilönä. Alueellisella tasolla sosiaalialan osaamiskeskukset toimii oman alueensa **tiedon tarpeen välittäjänä** sekä välittää Hyvät käytännöt - ohjelman tuottamaa aineistoa alueensa kuntien ja muiden toimijoiden hyödynnettäväksi. Sosiaalialan osaamiskeskukset ja FinSoc tekevät myös yhteistyötä tiedon kokoamisen ja arvioinnin menetelmien kehittämisessä. Sosiaalialan kehittämissuunnitelman puitteissa seutukuntiin palkattavat seutukehittäjät toimivat **tiedon kokoajana oman alueensa kehittämishankkeista**.

Eri sosiaalihuollon alueilla kehitteillä olevat seudulliset kehittämissyksiköiden erityinen tehtävä on asiakastyön lisäksi arvioida uusia toimintatapoja sekä kehittää ja kouluttaa toimialaa. Pitkällä aikavälillä näiden yksiköiden tehtäväksi tulisi **koota ja arvioida alansa hyviä palvelumalleja** ja näin liittyä alueellisesti Hyvät käytännöt- ohjelmaan. Seudullisten kehittämissyksiköiden tukirakenteeseen kuuluisi alueelliset asiantuntijaryhmät.

4. Seuranta

STM on asettanut hankkeelle johtoryhmän, jonka tehtävänä on ohjata ja arvioida hankkeen toteuttamista sekä tehdä ehdotuksia jatkotoimenpiteistä. Ohjausryhmän jäseninä toimivat: Martti Lähteinen, STM (puheenjohtaja), Pirjo Marjamäki, STM, Pirjo Sarvimäki, STM, Riitta Haverinen, Stakes, Matti Heikkilä, Stakes, Katja Forssén, Turun yliopisto, Juha Kaakinen, Sosiaalikehitys, Jouni Nummi, Kauhajoen kaupunki, Ilse Julkunen, Stakes (asiantuntijasihteeri), Hellevi Nokelainen, STM (sihteeri). Ohjausryhmä on kokoontunut kolme kertaa vuoden 2004 aikana.

Hankkeeseen on myös perustettu valtakunnallinen asiantuntijaryhmä, jonka tehtävä on seurata ja arvioida ohjelman sisällöllistä suunnittelua ja toteuttamista sekä toimia oman alueensa yhteyshenkilönä. Asiantuntijaryhmän jäseninä toimivat: Synnöve Karvinen-Niinikoski, Helsingin yliopisto, Ilmari Rostila, Tampereen yliopisto, Porin yksikkö, Harri Jokiranta, SonetBotnia, Pekka Borg, Helsingin kaupunki, Jorma Kaakkuriniemi, Raha-automaattiyhdistys, Satu Loippo, Sosiaaliamiesyhdistys, Tuija Nummela, Lappeenrannan ammattikorkeakoulu, Simo Mannila, Stakes sekä Riitta Haverinen, Kaija Hänninen, Juha Koivisto ja Ilse Julkunen FinSoc ryhmästä. Asiantuntijaryhmä on kokoontunut kolme kertaa vuoden 2004 aikana.

